

marek hlasko

prvi korak u oblacima

Subotom centar grada izgleda kao i svakog drugog dana. Samo ima više pijanili; u krčmama i barovima, u autobusima i kapijama — svuda se širi zadah provarenog alkohola. Subotom grad gubi svoje radno lice — subotom grad ima pijanu njušku. Međutim u centru grada subotom nemo ljudi koji vole da posmatraju život: da stoje u kapijama, da se vuku po ulicama, da sede na klupi u parku satima i to-samo da bi se nakon dvadeset godina mogli setiti da se toga i toga dana mogao videti manje ili više čudnovat životni događaj. Onako kao poznanici koji su za vreme okupacije išli u crvenim kapama, kao prodavci suboga peska, kao ulični pevači sa tenorima upropaćenim od pića — u centru grada u naše vreme izumili su objektivni posmatrači života.

Posmatrača sad ima jedino u predgradu. Život u predgradu uvek je bio i jeste zgnusniji; u predgradu svake sobore kada je lepo vreme ljudi iznesu stolice pred kuće, okrenu naslon napred, objašu ih, sede i posmatraju život. Uprornost posmatrača pokazuje ponekad znake genijalne manije; ponekad preseče tako po čitav život i ne vide ništa sem lica posmatrača sa druge strane. Zatim umru duboko uvredeni na svet zbog njegova sivila i dosade jer im retko kada pada na pamet da bi se mogli podići i poći u susednu ulicu. Posmatrača života u nastupi postaju nespokojni. Mojtaju se, gledaju na sat; to je jedna od smešnih navika starih ljudi, žele da zastave vreme. U izvrsnom periodu halapljivost za životom i utiscima postaje kod njih jača nego kod dvadesetogodišnjaka. Mnogo pričaju, mnogo misle: osećanja su im divlja i tupa istovremeno. Zatim se gase brzo i spokojno. Impotentni se hvale uspešima kod žena, kućavicama junaštvom, kretani životnom mudrošću.

Pan Gjenek — po zanimanju soboliskar — već četrnaest godina stanuje na Marimontu i isto toliko godina posmatra život svoje četvrti. Te subote pan Gjenek je takođe sedeo u baštici pred svojom kućom i besmisleno gledao na ulicu. S vremena na vreme pljućkao bi i obilazio oko-rele usne: dan na izmaku bio je veoma topao i mučan. Pan Gjenek bio je razdražen: ništa se nije dogodilo danas, niko nije slomio ruku, niko nikoga nije isukao i pana Gjeneka je izjedalo osećanje praznine i dosade — caknu nogom psa koji mu prode ispred nogu i zvejavajući mračno nastavi da gleda niz ulicu. Bila je pusta, retki automobili dizali su o-blake vrelog peska. Kada je već bio izubio svaku nadu da će videti komadić života, oseti nečiju ruku na ramenu. Podiže pospane oči i opazi svoga suseda Mališevskoga.

— Hodite — reče Mališevski.
— Kuda?
— Blizu.
— Zašto?
— Hoćete da vidite nešto? — reče Mališevski.

Bio je to nizak čovek sa dobrodušnim licem i lukavim sitnim očima. Pokretu su mu i pored spoljne otežalosti bili zustru i okretni kao u mladog mačka.

— Sta je? — upita pan Gjenek; zevnu, bio je izmučen od jare.
— Momak — reče Mališevski.
— I šta?
— Satira — reče Mališevski. — Sa devojkom. Razumete već?
— Jasno — reče pan Gjenek. Podiže se; u srcu mu ustrepta nada. Upita oživljeno: — Lepa?
— I lepa i mlada — reče Mališevski. — Kažem vam, dobar posao. Ojčednom postade nestrljiv: — Idete ili ne? — upita.

— Nema ništa od toga — reče pan Gjenek. — Dok mi ne stignemo oni će već svršiti. Kažem vam da ne vredi. — Oni nemaju preko pedeset kao vi — reče Mališevski. — Mogu vrlo dugo da se zabavljaju na taj način. Ja kad sam bio mlad mogao sam satima da se zabavljam na taj način. Stvarno je tako bilo. Da svratimo po moga šurjaka i da skoknemo tamo, hoćete? On se već vratio s posla i poći će rado s nama. O, eno ga već ide.

Stvarno ulicom je išao snažan, mlad muškarac. Rukave na košulji imao je podvijene, u zubima je gričakno travku. Oči su mu bile pospane i potsmešljive, kapci teški.

— Henjek — viknu Mališevski — dozvoli za časak! Henjek se približi i nasloni se na plot. Celo mu je bilo mokro od znoja.

— Zdravo — reče Henjek. — Kako vi, pane Gjenek? — Henjek — reče Mališevski — hajde s nama.

— Vrućina je — reče Henjek; liznu usne i uzdahnu. — Ne može da se diše. Po ovakvoj žezi ne bih pošao ni k svecu. Kuda hoćete da skoknete?

— Bio sam na placu — reče Mališevski. — Video sam momka sa devojkom.

— Drolja? — upita Henjek. Ispjunu travku, zatim otkide novu i zagrizi je snažnim zubima.

— Koješta — reče Mališevski. — Kažem ti, mlada i lepa.

— Možemo da skoknemo — reče Henjek. — Ti znaš mene: volim da pogledam u život. Ako devojka bude ružna — obrati se Mališevskom — ti imaš da platiš.

Podiže brzo između placeva sa baštama. Ljudi su ova-mo dolazili da rade, da pogledaju svoj krompir, rajčice i mrkvu. Sada je ipak bilo pusto: sparan, ukočen dan izmučio je sve, ljudi su sedeli kod kuće.

— Zagušljivo — reče Henjek. — Ja ništa ne mogu da radim kad je ovakav dan. Glava me boli stalno.

— I onima je valjda vrućina — reče pan Gjenek.
— I ja mislim — reče Mališevski. — Mi ćemo ih rashladiti. A, Henjek?

— Prošle godine — reče Henjek — ovamo je takođe dolazio jedan dasa sa devojkom. Celo leto su dolazili ovamo.

— I šta?
— Ništa. Sigurno nisu imali stan.
— Uzeli se? — upita s naprežanjem Gjenek; sanjao je o čaši hladnog, gorčastog piva.
— Ne znam. Možda su se i uzeli. Bila je takođe lepa devojka.

— Plavuša? — upita opet Gjenek; ni najmanje ga se nije ticalo. Celo vreme osećao je mučnu prazninu i neprijatan ukus.

— Smeda — reče Henjek. — Sećam je se kao danas. Onaj laf je bio plav. Nisam mogao da shvatim kako onako lepa devojka može da ide s onakvom bitangom.

— Ne znam — progundala pan Gjenek. Pljunu gustu pljuvačku. Bio je ljut na Henjeka: setio se da on sam ima prilično glupu ženu. Reče: — Sigurno neka drolja.

— Možda... Sad tiho — reče Mališevski. Poda napred, oni su išli za njim polako pazeci da ne prave galamu. Bilo je već sivo: sunce je bilo uteklo, po travi se spustile plavičaste senke. Mališevski u jednom trenutku okrete glavu i viknu — Ovamo!

Pridoše na prstima nekoliko koraka i opaziše momčića sa devojkom. Ležali su jedno pored drugog. Devojka naslonila glavu na mladičevu rame i priljubila se uz njega celim telom. Ležali su izmučeni ljubavlju i žegom, bili su mladi i lepi oboje — jedno smede, drugo plavo. Devojka je bila bez haljine; imala je duge, snažne, pocrnele noge.

— Lepa — reče Henjek. — Vrlo lepa.

— Rekoh ja — reče šapatom Mališevski.

Išli su čutke; pan Gjenek opet obliža usne i pomisli na svoju ženu sa žmircima nagle odvratnosti. Mališevski se osmehnu prigupio. Henjek još više opusti teške kapke stupajući s noge na nogu. Ojčednom upita razdraženo:

— Da napravimo štogod?

— Ti — reče Mališevski. — Napravi mi nešto da se ne povrate od smeha do kraja života. Ti to umeš, Henjek.

— Henjus — reče pan Gjenek — najbolje da ih preplašimo. — Pucnu prstima i reče: — Ona je strašno lepa. Već davno nisam video ovakvu lutku. Još dete. Ne bi smeli to da rade. — Ojčednom postade nestrljiv i reče Henjeku:

— Napravi mi nešto jer ću inače ja bombu da bacim.

— Cekajte — reče Henjek. — Ja ću to bolje.

Gledao je malo u njene bronzane noge i na licu mu se ocrtao muka. Zatim izade iz drveća i stade ispred mladih. Stisnuvši oči reče.

— Igrate se tate i mame? Prijatno!

Mališevski i pan Gjenek prasnushe u smeh. Mladić skoči na noge i promuca:

— Sta vi hoćete?

— Ništa — reče vrlo polako Henjek. Stajao je pred mladićem i ljuljao se na nogama. Grizao je i dalje travku, pljuvao zelenkastu pljuvačku. Zatim reče: — Pazi kako jašeš, lafe. To sam došao da ti kažem. Uvek treba da paziš kako jašeš.

Mališevski izade iza drveća i stade pored Henjeka.

— Lepa devojka — reče posmatrajući je sitnim, mrkim očima. — I ja bih voleo da upoznam takvu. Da se upoznamo, gospodice?

— Blesan — reče devojka. Stade iza mladića; bila je crvena i uznemirena; pan Gjenek gledao je kako joj podrhtavaju uzna pluća i opet se sa užasom seti svoje ružne, debele i neformata žene.

— Ti, ti, droljo — reče Mališevski. Oči mu se zalise krvlju od besa. Reče kao da se guši: — Ti si obična kurva, razumes? Ja imam kćer stariju od tebe, ti, kurvice.

— Idite odavde — reče mladić molećivo, gledajući ih u oči. — Molim vas, pane, idite odavde. Mi vam ništa nismo učinili. Strašno vas molim.

— Koga moliš, Janek? — reče devojka. — Tu matoru budalu?

— Zatvori gubicu tvojoj gospodici — reče Henjek — jer ću joj inače ja zatvoriti. Kažem ti, zapuši joj njušku.

— Sam imaš njušku — reče devojka. Gledala je u njega s prezorom. Bila je izvan sebe od jeda, ali se silila da se nasmeje potsmešljivo. — Stoka — reče i briznu u plač.

— Ej, ti — reče Henjek i povuče je za ruku. — Koga ti psuješ? Dolaziš da se vucaraš ovuda i još nešto govoriš?

Mladić se trže; udari Henjeka po licu, jedanput, drugi-put. To ispađe tako brzo da Henjek jedva uspe da sklopi oči. No odmah zatim on ščepa mladića za kosu i tresnu mu lice o svoja kolena. Zatim ga udari pesnicom po ustima i baci ga na zemlju.

— Je li ti dosta, poštovani klijente? — upita. — Ako nije, možes dobiti još. Po sniženoj tarifi; ima ovdje vrlo lepo groblje. — prosu rafal najprljavijih psokvi. Zatvorio je oči, no stalno je video devojčine duge, bronzane noge.

— Hajde, Janek — reče devojka. Obrisa mu lice od krvi. Njima reče: — Obručaonako se mi još. — A kada odmakose već nekoliko koraka viknu histerično: — Vi ste stare rite, a ne muškarci!

Vračahu se kući. Opet su išli između vrtova.

— Sparno — reče Henjek. — Izgleda da će biti padanja. — Uzdahnu i reče: — To je bila lepa devojka. Zašto si joj rekao da je kurva? Pa i ne znaš je. Otkuda si mogao da je znaš?

— Pa nisam ja rekao da je ona takva — reče Mališevski — to si ti rekao.

— Ja?
— Ti.

— Ne izmotavaj se. Ja je uopšte ne znam.

— Ja sam je znao — reče Mališevski. — Ja sam ih ovdje video ne prvi put. Mnogo se vole.

— Sta će biti dalje? — upita pan Gjenek.
— Ne znam šta će biti dalje. Ali znam da idu zajedno.

I znam da su danas prvi put.

— Otkuda? — upita leno pan Gjenek.
— Čuo sam kako ju je molio. I on se bojao, i ona se bojala. Čuo sam kako su se nagovarali. Bojali su se deteta, tako su govorili. A možda još više sebe.

— Tako je uvek prvi put — reče Henjek. — I ja sam se takođe bojava.

— Svako se bojao prvi put — reče Mališevski. — Ali zašto si ga ti udesio?

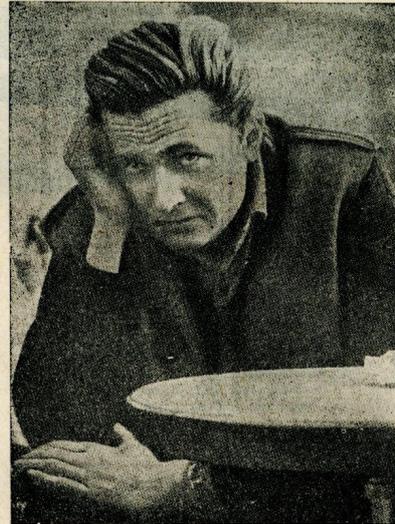
— Sam si htio.
— Nisam znao da će tako ispasti. On joj je tako čudno govorio.

— Kako?
— Ne sećam se.

— Oblaci — reče pan Gjenek.
— On joj je govorio baš nešto o oblacima — reče Mališevski. — Neku pesmu. Kažem vam, oni se vole.

— Više se neće voleti — reče pan Gjenek. — Biće im dosta za uvek. Posle ovakvog nečeg neće moći da gledaju jedno u drugo. Nepotrebno je to sve ispalilo.

— Znam već — reče Mališevski. — Setio sam se. On joj je govorio da kad joj on ono, da će to biti njihov prvi korak u oblake. On je to govorio, samo kao u pesmi. A ona samo: »Bojim se, bojim se i plače.

MAREK HLASKO (rod. 1931 g.) najzanimljiji vija je pojava u posteratnoj poljskoj književnosti. Nije završio nikakvu školu, nastao je kao besprizorni. Duge vremena radio je kao šofer teških kamiona na seči šume na Tatramu, na poljsko-čehoslovačkoj granici. Tu su radili uglavnom teški robojasi. Čitao je za volanom. Čitao je šta mu je stiglo do ruku. Vozeći s knjigom u ruci umišio je tri kamiona. No ostao je živ — i postao pisac.

Prvu knjigu izdao je u dvadeset petoj godini. I čudnim naslovom — »Prvi korak u oblacima« — i neobičnim sadržajem knjiga je pobudila interesovanje. Publiku se odmah podelila u vatrene pristalice i nepomirljive protivnike. No pravi rascep napravila je tek pripovetka »Osmi dan u nedelji« koju je nešto kasnije objavio u časopisu »Turočišće«. Hlasko je postao idol mladih i meta najžučnijih napada brodokrsnih čvара reda i morala. Napadi su dostigli vrhunac kada je Hlasku dodeljena nagrada izdavača, najviša poljska književna nagrada koja se dodeljuje za najbolju knjigu godine.

Za kratko vreme po njegovim pričama snimljena su tri filma: »Divna devojka«, »Omlas« i »Osmi dan u nedelji«. Ovaj poslednji, u kome glavnu ulogu igra čuvena zapadnonemačka glumica Sonja Cigan, bio je odreden za ovogodišnji festival u Kanu. Međutim u poslednjem trenutku vinadna cenzura povukla ga je sa festivala.

Poljska cenzura zabranila je štampanje njegove najnovije pripovetke »Grobljan«. Sada je međutim ta knjiga izašla u Parizu na poljskom i francuskom jeziku. Hlasko je takođe u Parizu. Zapadna štampa pravi mu ogromnu reklamu, knjige mu se prevode na nekoliko evropskih jezika; on daje neodgovorne izjave o režimu u svojoj zemlji, no izjavljuje da je došao samo da propuše kroz Evropu i Ameriku, ali da se vraća u Poljsku jer pisac može da prosperira ako pisac samo u svojoj zemlji.

Kod nas će uskoro u izdanju »Nolita« izaći njegova zbirka pripovedaka »Prvi korak u oblacima«, a »zagrebčka »Zora« izdaje njegovu pripovetku »Osmi dan u nedelji«.

— Možda se bojala da će boleti?

— Ne mislim — reče Mališevski. — Mislim da se nije bojala bola. To dolazi posle. Život, drugi ljudi, spletki. Ali to prvi put, to je stvarno kao u oblacima. Zaljubljeni ništa ne vide.

— Mi kakode? — upita Henjek.
— Oni se sad više neće voleti — reče pan Gjenek.

— Ja samo znam da kada bi se meni tako štogod desilo, devojku više ne bih voleo.

Naglo se smrće: opet ga poče izjedati praznina. Izidoče iz vrtova i podose ulicom.

— Ne — reče Kenjek. — Oni se više neće voleti. Meni se takođe desilo jednom tako nešto. I posle više nisam voleo tu devojku.

— Svakome se od nas desilo nekada tako nešto — reče Mališevski. — Ali zašto si mi dao po zvezdi?

— On je mene udario prvi — reče Henjek. — Da svratimo na to pivo?

— Možemo. Ta devojka ovamo valjda više neće doći. — Valjda neće — reče pan Gjenek. — I zašto ste je onako nazvali?

— I moju je devojku neko jednom tako nazvao — reče Mališevski. — I bogami do danas ne znam zašto.

— I niste je više voleli posle toga?

— Ne — reče Mališevski. Čutao je; zatim reče sa iznenadnim besom: — Ostavite me na miru, dodavola! Ne verujem ni u kakvu ljubav. Zeni svojoj kakode ne verujem. Nikome ne verujem.

— Glupa stvar — reče Henjek. Pogleda u njega i reče: Gomilaju se oblaci. Kako joj je on ono govorio?

— Mislim, korak u kišu, tako nešto — reče umornim glasom Mališevski. — Idemo na to pivo... Ili o kiši, ili o oluji... Ne sećam se. Ničega se ne sećam. Neću ničega da se sećam. Da se nisam sećao ne bi bilo svega ovoga.

— Biće sutra kiše — reče Henjek.
— Uvek nedeljom pada kiša — reče pan Gjenek. Iskrivi lice: opet se setio svoje odvratne žene, mladića, današnjeg dana i divne devojke, njenih dugih mrkih nogu, njenih grudi, njenog opatjenog, snažnog vrata, njenih zelenih, preplašenih očiju i promrmlja, jer je morao nešto da kaže: — Nedeljom uvek pada kiša...

Preveo s poljskog Petar VUJICIC